

Tribina

2. TRIBINA CIKLUSA „UPS! OBITELJ“ USFF VIRTUS

Filozofski fakultet, Zagreb, 2019.

U srijedu, 15. svibnja, s početkom u 19:30 u dvorani D5 Filozofskog fakulteta u Zagrebu započela je druga u ciklusu tribina o obitelji u organizaciji Udruženja studenata Filozofskog fakulteta *Virtus*. Kao tema tribine navodi se „problematizacija pobačaja iz moralne i zakonske perspektive“, a tu problematiku iz svoje su perspektive (ne kažem „iz svojih perspektiva“ jer radi se, naime, o jednoj perspektivi, o čemu će kasnije biti govora) prenijeli ginekologinja i bioetičarka Mirjana Radan, pravnik Filip Đekić i profesor s Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Petar Tomev Mitrikeski. Tribinu je moderirao pravnik Ivan Branimir Pavičić. Valja, prije svega, napomenuti da je namjeru tribine, a to je pokretanje kulturalnog dijaloga o moralnim i pravnim problemima pobačaja, teško postići u okrilju troje izlagača koji se međusobno u pogledu navedene problematike u potpunosti slažu. Također, s obzirom na čest spomen filozofije, a pogotovo ontologije, kao navodno nadležne discipline za utvrđivanje osobnosti nerođenog djeteta, čudi da među izlagačima nije bilo nikoga tko bi te ključne ontološke aspekte elaborirao dalje od površnih i kratkih aluzija.

Prije samih predavača riječ je imao moderator, kako bi upoznao publiku s predavačima i dao prilično neuobičajen naputak za diskusiju nakon predavanja; naime – zahtijevao je od onih koji postavljaju pitanje da se predstave punim imenom i prezimenom te studijskom grupom, pod obrazloženjem da nitko ne bi trebao ništa skrivati. Kasnije, pod općim dojmom potpunog izostanka oponirajućeg stajališta u publici i u atmosferi općeg odobravanja, onih nekoliko pojedinaca drugačijeg mišljenja koji su se javili za riječ ipak nisu ispunili zahtjev moderatora, ostavši anonimni.

Na početku tribine, nakon uvodnih riječi, pušten je video u kojem se animacijski dočarava postupak pobačaja u prvom, drugom i trećem tromjesečju trudnoće uz popratne riječi američkog ginekologa Anthonyja Levatina koji je, nakon nekih 1200 zahvata, shvatio da ljudski život počinje začecem te je odlučio odustati od te domene svojeg zanimanja, stekavši pritom

stanovitu internetsku popularnost i gostovanje na Fox Newsu. Posebno znakovita u strukturi samog videa je odluka da se animacije, objašnjenja, mogući rizici i ostali aspekti pobačaja u sva tri tromjesečja trudnoće podjednako vremenski zastupe te da im se prida jednak značaj, iako je poznato da se velika većina pobačaja u Sjedinjenim Američkim Državama (91.1% ¹) obavlja u prvih 13 tjedana trudnoće, pa je i u hrvatskom zakonu unutar prvog tromjesečja, tj. do 10. tjedna trudnoće, pobačaj legalan. Također, termin *pobačaj* u užem smislu označava prekid trudnoće otprilike od 22. do 24. tjedna, dok fetus još uvijek nema sposobnost samostalnog preživljavanja *ex utero*, sve nakon toga danas se naziva kasnom terminacijom trudnoće, pa je tako čak i najpoznatiji okvir za regulaciju pobačaja onaj iz Roe vs. Wade koji je koristio tri tromjesečja, danas u SAD-u zamijenjen dvodjelnim okvirom koji se oslanja na fetalnu održivost, tj. mogućnost fetalnog preživljavanja izvan maternice. Po pitanju činjenične neprikladnosti, mimo očekivanih pretjerivanja u stavljanju naglaska na neželjene nuspojave i općenitu sigurnost postupka (začudo, ne spominje se učestalost tih nuspojava niti usporedba rizika kod sigurnog pobačaja i rađanja, što je jedina alternativa, ako izuzmemo spontani pobačaj), treba spomenuti i Levatinovu tvrdnju da progesteron može spriječiti i poništiti efekte mifepristona pri medicinski induciranom pobačaju, tj. pobačaju pilulom. Ta je tvrdnja trenutno nepotkrijepljena znanostu² (iako je potkrijepljena zakonom u četiri američke savezne države, na način da su liječnici obavezni ženama koje uzimaju mifepriston reći da se proces može zaustaviti progesteronom, a zatim im i pružiti tretman), ali od ove godine se zato provodi studija koja za cilj ima utvrditi postoji li kakva mogućnost obrtanja kroz korištenje progesterona. Voditelj studije, prof. Mitchell Creinin međutim očekuje falsifikaciju te tvrdnje jer drži da obje originalne studije dr. Georgea Delgada, koji je glavni proponent te ideje, manjkaju u

---

¹ Abortion Surveillance — United States, 2015. MMWR Surveill Summ 2018;67(No. SS-13). 2014 Jun; 2(6):e323-33.

² Bhatti Kh. Z., Nguyen A. T., Stuart G. S. „Medical abortion reversal: science and politics meet”, American Journal of Obstetrics & Gynecology, Vol. 218 (2018), No. 3, Pages 315.e1–315.e6., URL: [https://www.ajog.org/article/S0002-9378\(17\)32320-7/pdf](https://www.ajog.org/article/S0002-9378(17)32320-7/pdf)

metodološkoj rigoroznosti, ali i da očekivani ishodi postupka nemaju uporište u mogućnostima fizioloških procesa. Uz to, ilustrirani prikazi embrija starog 8 do 9 tjedana u segmentu prvog tromjesečja potpuno neadekvatno prikazuje gotovo identično obličje kao i u ploda za vrijeme zrele trudnoće, uz iznimku prikazivanja takvog embrija u manjim dimenzijama. Nadalje, uz nazivanje fetusa *bebom* i nazivanje žene *majkom* u slučaju gdje žena traži pobačaj i ne pristaje biti majka, moguće da je cilj takve distorzije bio svojevrsni apel na emocije, amplifikacija zgražanja i negativnog stava prema pobačaju općenito, bez obzira na tjedan i tromjesečje trudnoće ili na pristanak žene. Taj motiv postaje jasniji imajući na umu da su, kako je ranije spomenuto, sva tri gostujuća predavača držala identičan stav o danoj problematici, svaki koristeći svoje strukovno područje, uz često apeliranje na religiju, za dolazak na jedan zaključak te ono što iz njega proizlazi – abortus je ubojstvo i stoga ga treba zakonom zabraniti.

Prvo izlaganje držala je ginekologinja i bioetičarka Mirjana Radan. Započelo je sa životnim iskustvima i sjećanjima iz djetinjstva, pričom o neutaživoj dječjoj želji za znanjem koje se ljudi kasnije rado prisjećaju, nerijetko je pritom idealizirajući. Zatim je prešla na iskustva s pacijentima koji su dolazili obaviti pobačaj i svojim pokušajima da ih odvratiti od istog, da bi se sve zaokružilo njenim dolaskom do toga da život treba štititi od začeca pod svaku cijenu te da postoje određeni zakoni i principi koji su iznad zakonskog prava na pobačaj, u pitanju pobačaja. Doktorica Radan tijekom svog se izlaganja najviše pozivala na dvije točke koje su činile okosnicu njene pozicije: na konsenzus biomedicinske zajednice o začecu kao početku ljudskog života i na odlučujući značaj nekih izvanznanstvenih domena i disciplina navodno nadležnih za te domene, poglavito na dogmu stvarnosti duše ili duha kao eminentnog čovjekovog dijela koji izmiče jurisdikciji prirodnoznanstvenog pogleda, ali zato prema gđi. Radman sasvim odgovara objektivu filozofije, tj. ontologije. Nadalje, započinje dio svog argumenta izjavom „ne treba religijsko opredjeljenje da bismo o ovome razgovarali”, ali završava misao sa „**Što** je pokrenulo sve” i nadovezuje se s „a **njega** nitko nije pokrenuo” implicirajući na kršćansko božanstvo prema kojem je na početku te misli negirala svoju sklonost u rasuđivanju problema. Tu se može i primjetiti neopravdani skok sa „što” na

„tko”, klasična pogreška i presezanje u različitim teističkim učenjima, koju je u obliku zaključivanja s nesavršenog učinka na savršeni uzrok i to još personalni, teistički, specifično kršćanski fundamentalni uzrok, kritizirao još David Hume.

Što se tiče konsenzusa o začecu kao početku života novog jedinstvenog ljudskog organizma, teško da će se u cjelokupnom diskursu o pravima ploda trudnoće pronaći manje kontroverzna tvrdnja koja gotovo da je truizam, ali koja je više iskorištavana putem semantičkog pomicanja onoga na što se pod tim ustvari želi misliti. Naime, iako se najvjerojatnije svi uključeni u raspravu slažu da život doista počinje začecem, zagovornici *pro-life* pozicije naizgled staju na tome, dok oni koji se s njima ne slažu odatle započinju. Pitanje koje se samo od sebe nameće je: je li sama činjenica života dovoljna za uključivanje u moralne obzire? A to što prvi uzimaju zdravo za gotovo ustvari čini klupko moralnih zavrzlama. Brzo možemo prijeći od prigovora da samo djeliću života, onom djeliću koji čini šarolik isječak carstva *animalia*, zaista težimo pridati neku vrijednost, pa onda i inherentnu vrijednost. Argument se odmah vraća nešto izmijenjenog sadržaja: ljudski život je onaj koji sam po sebi nosi pravo na život. S obzirom na to da su predembrionalni i prvi embrionalni stadiji identični kroz čitav rod sisavaca, potrebno je reći što to čovjekov embrij čini drugačijim kao nositelja apsolutne vrijednosti. Odgovor se nalazi, dakako, u njegovoj potencijalnosti – čovjekov embrij, ako ga ne spriječe vanjske ili unutarnje okolnosti, naposljetku će dovesti do odraslog čovjeka, očiglednog nositelja prava na život. No, budući da je taj argument bio središte izlaganja prof. Mitrikeskog, njegovo ćemo adresiranje ostaviti za to. Ono što ovdje treba imati na umu jest problematičnost postavke, čije obrazloženje manjka, da je za uključivanje u moralne obzire dovoljno da nešto bude živo, da posjeduje genetički materijal *homo sapiens* i da teži razviti se u njegovu potpunu jedinku, jer toliko nam daje znanost, pogotovo kada govorimo o trenucima neposredno nakon začeca, promatrajući jednostaničnu zigotu.

Drugi stup ideje doktorice Radman ticao se duhovne dimenzije čovjekova postojanja i ontologije kao njegove dodijeljene raskrivalačke discipline. Iako je ona na taj stup stavila jači naglasak, on je ustvari teorijski još slabiji od onog prvog. Prvenstveno, ontologija se u svojoj određenosti ne bavi takvim

pitanjima. Niti se ikada bavila. Čak i u svojim „slavnim“ danima, pod srednjovjekovnom skolastikom ili Leibniz-Wolffovom školom, ontologija je za svoj cilj imala daleko apstraktnije misli o najširim obilježjima bića ili postojanja. Nasuprot tome, racionalna psihologija bila je ona koja se trudila govoriti o tim stvarima. Dovoljno je pogledati povijest pokantovske filozofije i razvoja psihologije kao znanosti da bismo vidjeli koliko je takva racionalna psihologija imala utjecaja na razvoj glavnine razmišljanja o čovjekovoj duševnosti (tj. izuzevši katoličke seminare na kojima se psihologija još uvijek obrađuje na jednak način na koji se obrađivala i prije same njene koncepcije kao empirijske znanosti). Ono što bi moglo baciti neko svjetlo na pitanja čovjekove duše, svijesti i osobnosti je nešto što se danas naziva filozofijom uma. Međutim, ta se filozofija još uvijek nije pomakla s temeljnih pitanja o samom postojanju neke duše, osobnosti, pa čak ni svijesti, a od nečega što bi nalikovalo širokopoteznom konsenzusu onih uključenih u tu disciplinu još uvijek nema ni traga. Ipak, to filozofe uma ni najmanje ne zaustavlja u njihovu teoretiziranju. No glavnina tog teoretiziranja ipak prolazi mimo kršćanskih očekivanja (osim kada su autori tog teoretiziranja upravo kršćani), pa tako unutar spektra koji na jednom kraju predstavljaju eliminativni materijalizam ili iluzionizam (prema kojima su svi psihički fenomeni ustvari samo iluzija koju pokreću neurološki procesi), a na drugom inačice panpsihizma (prema kojemu je neka vrsta psihičnosti pripisiva temeljnim gradivnim elementima svega što postoji), konji na koje se teoretičari najviše klade ipak trče unutar staze zadane naturalističkim okvirima i njihovom metodologijom. U svakom slučaju, apelirati na bilo koju filozofsku disciplinu kao onu koja daje sigurne temelje za tvrdnje o znanju takvih ekstranaturalnih entiteta je u najboljem slučaju klimavo, a u najgorem anakrono, ukoliko su podležeće koncepcije „duše“ na koje se poziva ostaci zastarjelog govora o racionalnim supstancijama i sl., koji kotiraju u pojedinim religijskim tradicijama isključivo kao reakcija na glavninu istraživanja i spoznaja koje su takav govor istisnule iz znanstvenog fokusa. U svakom je slučaju zanimljivo promatrati barem *de dicto* visoko postavljene standarde za tvrdnje o istinitosti, pa čak i oduševljenost kvantificirajućim rezultatima prirodnih znanosti, a s druge strane posvemašnju naivnost i manjak kriterija pri nošenju

s naslijedom vlastite religije. Pa je, iako očekivano, donekle začuđujuće priznanje doktorice da, ako gledamo čovjeka kao cjelovito biće, sastavljeno od materije i duše, onda pobačaj ne postoji jer se duša ne može pobaciti. Nadalje, začuđuje i inzistiranje na rađanju i mogućem prljanju nevinosti i čistoće navodno postojećih nerođenih duša, kojima bi zasigurno prečac u lutriji spasenja predstavljala tuđa odluka o završetku života bez mogućnosti zapadanja u grijeh (nažalost, nije se dotaknula i slučaja „prljanja nevine duše” jedanaestogodišnje djevojčice koja je bila prisiljena roditi carskim rezom nakon silovanja, jer je pobačaj nakon silovanja, ako život žene ili u ovom slučaju djevojčice nije u opasnosti – iako je njen život bio ugrožen zbog mlade dobi i samoranjavanja – zabranjen u Argentini). Naravno, kršćanin može reći da je to korak prema skliskoj padini ubijanja novorođenčadi ili kršćana općenito, da je ubojstvo samo po sebi grijeh, da iz zla ne može proizaći dobro ili da je takva vrsta *lansiranja* ljudi u raj nevaljano varanje jer je bog konačni sudac svačije dostojnosti za spasenje³. Službena katolička pozicija je pozicija sv. Pavla da je krštenje nužni uvjet ulaska u raj, ali i da Bog u svojoj salvifičkoj tendenciji i beskonačnoj milosti ipak neće zanemariti nekrštenu djecu i fetuse, tj. uskratiti im milost rajskog blagostanja⁴. Očigledna kontradikcija nastaje kada s jedne strane prihvatimo nevinost nerođenih i božje beskonačno milosrđe, a s druge strane tobožnju nemogućnost sigurnosti o njihovoj sudbini pod tom istom bezgraničnom milošću jer je Bog u svojoj prirodi određen kao neograničeno milosrdan upravo i ograničen tim svojim atributom, pa su i njegove nakane utoliko spoznatljive, jer ipak ne možemo reći da bi Bog osudio nekoga na patnju samo da iz inata dokaže svoju neovisnost i apsolutnu slobodu odlučivanja. Također, kontradiktorna je i pavlovska postulacija krštenja kao nužnog uvjeta za spasenje, dok se pritom očiti nesrazmjer onih koji su imali nesreću da žive vremenski, geografski ili kulturalno

---

³ “If Babies go to Heaven, Why Oppose Abortion?”, *desiringGod*, URL: <https://www.desiringgod.org/interviews/if-babies-go-to-heaven-why-oppose-abortion>

⁴ Sanders, W. „Straight Answers: Do Aborted Children go to Heaven“, *The Arlington Catholic Herald*, URL: <https://www.catholicherald.com/faith/your-faith/straight-answers/straight-answers-do-aborted-children-go-to-heaven/>

predaleko od mogućnosti prihvaćanja kršćanske vjere (ili, u slučaju abortiranih zigota, embrija i fetusa, praktički ne žive uopće), odbacujući biblijski neutemeljenu spekulaciju o limbu, na neki način gura u spasenje na stražnja vrata. Ako zanemarimo nedosljednost ovakvih razmišljanja i s pravom ograničeno trajanje ljudskog života podredimo vječnosti blagostanja kao krajnjoj težnji cjelokupne kreacije – svi razlozi ostaju nekako bljedunjavi i *ad hoc*. Osim ako ne pretpostavimo da embriji i fetusi osjećaju bol, tj. da u njihovom slučaju postoji neki oblik minimalne svijesti⁵.

A to je ono što je doktorica, ne pretpostavila, nego odgovorno ustvrdila kao prisutni medicinski autoritet. Na stranu kontroverzne metafizike i sofizmi teologije, ono što zaista zapanjuje je lakoća kojom je doktorica, bez da je i trepnula, odbacila cjelokupnu struku i konsenzus po pitanju fetalne boli, izjavivši da embriji s 10 tjedana osjećaju bol, dok konsenzus tvrdi da do trećeg tromjesečja, tj. barem otprilike do 27. tjedna^{6,7,8} fetus ne osjeća bol. I to tvrdi na temelju više razloga. Prvi se tiče neuroloških i senzornih supstrata, nužnih, iako ne i dovoljnih, za percepciju boli, a koji do 24. tjedna nisu još uvijek razvijeni, a bez tih razvijenih struktura nije moguće imati njihove funkcije. Npr. talamokortički aksoni, koji omogućuju periferalne senzorne podatke potrebne za doživljaj boli razvijaju se tek u 29. ili 30. tjednu (normalna trudnoća traje 40 tjedana). Čak se ni za prerano rođene bebe mlađe od 29. ili 30. tjedna starosti ne drži da osjećaju bol⁹. Mimo toga, po svim dostupnim podacima moguće je zaključiti

---

⁵ Lagercranz H. „The emergence of the mind—a borderline of human viability?“, *Acta Paediatrica*, vol. 96, nr. 3, pp. 327-328. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1651-2227.2007.00232.x>

⁶ Fransson P, Skiöld B, Horsch S, Nordell A, Blennow M, Lagercrantz H, et al. Resting-state networks in the infant brain. *Proc Natl Acad Sci U S A* 104:15531–6. 53.

⁷ Rosen SD, Camici PG. The brain-heart axis in the perception of cardiac pain: the elusive link between ischaemia and pain. *Ann Med* 2000;32:350–64. 54.

⁸ Coghill RC, McHaffie JG, Yen YF. Neural correlates of interindividual differences in the subjective experience of pain. *Proc Natl Acad Sci U S A* 2003;100:8538–42

⁹ Lagercrantz H, Changeux JP. The emergence of human consciousness:

da se fetus u pravilu ne budi unutar maternice, te zbog niske razine kisika i prisutnosti prirodnih anestetika ustvari do rođenja u stanju sediranosti. Pitanje o boli je pitanje o subjektivnom iskustvu, jer osjećati bol znači biti u stanju subjektivnog iskušavanja boli, a subjektivno iskustvo je teško ili nemoguće istraživati tamo gdje ne postoji mogućnost nekog oblika komunikacije ili signaliziranja ponašanjem. Međutim, ne samo da je moguće nego je izvjesno da je bol nemoguće osjećati u situacijama u kojima je nemoguće imati subjektivno iskustvo, a to je u svakom slučaju situacija trećeg tromjesečja, jer neurološke strukture potrebne za svijest još uvijek nisu razvijene.

Druga doktoričina manipulacija osjećajima (*argumentum ad passiones*) javlja se u obliku tvrdnje da je plod autonoman i da ima autonomno srce koje kuca sa 3 tjedna starosti. Prvo se može zaključiti da plod očito nije autonoman ako mu je za preživljavanje potreban jedan ili više organa žene. Ovdje se radi o vrlo neobičnom pogledu na ljudsko tijelo za jednog liječnika, gdje je srce nekako naizgled važnije od, primjerice, organa pluća, jetre, bubrega, mozga i drugih – iako i bez bilo kojeg od tih organa ne možemo živjeti – kod njihovog otkazivanja umiremo bez liječničke pomoći, a često i s njom. Doktorica Radan nije im pridala apsolutno nikakvu važnost. Očito je da ovdje sugerira jednu religijsku i svakako neznanstvenu naraciju gdje srce, osim što pumpa krv, predstavlja organ u kojem se događa *nešto više*. Zdravo i do određene mjere razvijeno srce reagira na podražaje koji nastaju u mozgu i tako ubrzava ili usporava svoj ritam. Taj se proces događa zbog pravilne funkcije vegetativnog živčanog sustava. Jednako tako vegetativni sustav utječe na sve unutarnje organe, no oni nisu spomenuti u argumentima doktorice, vjerojatno zato što ideja tih organa u njenoj religiji nema važnost kao što ima ideja srca. Naravno, kada spominjemo prave uloge srca, morali bismo barem napomenuti da u situaciji nesamostalnog ploda srce nije dovoljno razvijeno da bi imalo ulogu sličnu srcu koje je samostalno. Ono nije ni izgledom jednako onom srcu koje znamo sa sata biologije u osnovnoj školi, što je

---

from fetal to neonatal life. *Pediatr Res.* 2009 Mar; 65(3): 255-60.
URL: <https://www.nature.com/articles/pr200950#ref75>

doktorica ovdje mudro prešutjela. Svejedno se na tribini razvijenost srca i uloga tog stadija u razvoju istog pokušala lažno predočiti kao autonomno srce korištenjem određenih pojmova, ali i izbjegavanjem korištenja znanstvenih činjenica. Važno je kod takvih apela na emocije pri opisivanju srca napomenuti da fetus za preživljavanje još koristi ženin krvožilni sustav – bez obzira na to što taj rani oblik razvoja srca šalje, i kojom brzinom šalje, električne impulse.

U Hrvatskoj je pobačaj, prema zakonu iz 1978., ponavljamo, moguće učiniti do 10. tjedna trudnoće (iako će novi zakon koji je trenutno u izradi možda podignuti tu granicu na 12 tjedana). Izuzevši perspektivu fetalne boli, ostaje nam još perspektiva fetalne osobnosti. No, jasno je da o organizmu koji nema svijesti ne možemo govoriti ni kao o organizmu s osobnošću, osim ako se ne pozovemo na religijski pojam duše. Ali to je nešto što suvremena *pro-life* pozicija ne čini rado jer se čitav okvir postavio oko znanstvenih koncepcija, bez čije pomoći, sveden na puko religijsko stajalište, gubi na legitimaciji unutar općeg javnog diskursa.

Međutim, stvari nisu glatke čak ni ako se zadržimo isključivo unutar domene religijskog rezoniranja. Pod pretpostavkom objektivne moralnosti koja je, po kršćanskom vjerovanju, otkrivena u biblijskim učenjima, nalazimo kršenja baš tih objektivnih moralnih načela kao slavljena u istom izvoru. To nas mora voditi ka preispitivanju pogodnosti takvog izvora kao moralnog načela i apsolutne istine, po kojemu bi se u svim slučajevima trebalo voditi pri donošenju odluka, bez obzira na *ovozemaljske* zakone i posljedice koje takvo postupanje nosi. Kao dobar primjer imamo Knjigu Brojeva. U toj se knjizi daju upute kako postupati sa svojim „vlasništvom“ (*To je obred u slučaju ljubomore, kad žena pođe stranputicom i oskvrne se dok je pod vlašću svoga muža.* Brojevi 5,29), gdje se kao kazna za prevaru u braku izvodi ritual / prinosi žrtva. Ako je žena prevarila svog muža, ona ostaje bez svoje plodnosti, a u slučaju da je trudna podrazumijeva se da ostaje bez ploda (*Pošto je napoji vodom, bude li oskvrnuta iznevjerivši se svome mužu, voda prokletstva ući će u nju i napunit će je gorčinom; njezina će se utroba naduti a rodnica uvenuti – ta će žena postati prokletstvom u svome narodu. A ako žena ne bude oskvrnuta, nego nevina, neće joj biti ništa i imat će djece.* Brojevi 5,27-28). U ovom se slučaju zagovara ometanje

ženine *Bogom dane* plodnosti u slučaju muževe ljubomore i zahtjeva pred svećenikom. Po prijašnjim intervjuima doktorice Radan i njenom javnom identifikacijom kao kršćankom, znamo da je njen stav takav da nitko nema moralno pravo intervenirati kod svoje ili tuđe plodnosti, bilo to korištenje kontracepcije ili umjetne oplodnje – pa kako onda odobrava i vjeruje u moralnu ispravnost istih takvih postupaka u Bibliji? Iako znamo da Knjiga Brojeva i upravo ovi citati spadaju pod Zakon iz Starog zavjeta i mnogi apologeti tvrde da je sve promijenjeno u Novom zavjetu, sjetimo se da u Evanđelju po Mateju 5,17-19 Isus kaže: *Ne mislite da sam došao ukinuti Zakon ili Proroke. Nisam došao ukinuti, nego ispuniti. Zaista, kažem vam, dok ne prođe nebo i zemlja, ne, ni jedno slovo, ni jedan potezić iz Zakona neće proći, dok se sve ne zbude. Tko dakle ukine jednu od tih, pa i najmanjih zapovijedi i tako nauči ljude, najmanji će biti u kraljevstvu nebeskom. A tko ih bude vršio i druge učio, taj će biti velik u kraljevstvu nebeskom.* Reći da Novi zavjet, tj. Pavlovo učenje ne obvezuje nežidovske kršćane jer je Mojsijev zakon uspostavljen isključivo za Židove, ne vodi željenom razriješenju jer ostaje pitanje zašto bi isti bog, s istom voljom, namjerama i nakanama, ne samo dopustio svojem posvećenom narodu, i to prije nego su prema kršćanskom gledištu isпали iz njegove milosti, nego i tražio od njega da čine embriocid ili fetucid u slučajevima sumnje na nevjeru. Kako bilo, ostavljajući po strani teološke zavrzlake, možda se ovdje može dodatno istaknuti da Židovi kroz povijest pa sve do danas većinom fetus nisu smatrali osobom, nego je plod do trenutka rođenja imao i ima status vlasništva. Muslimani, kao drugi pripadnici abrahamskog monoteizma, smatraju fetus osobom tek nakon 4. mjeseca trudnoće jer vjeruju da se u 120. danu trudnoće duša spušta u fetus.

Na drugom izlaganju pravnik Filip Đekić, član hrvatske podružnice poljske ultrakonzervativne katoličke pravne organizacije *Ordo iuris*, pronašao je kontradiktornim to što Hrvatska štiti pravo svojih ljudi na život s jedne strane, a dopušta prekid života pobačajem s druge. Srž njegova izlaganja oslanjala se na pojam čovjeka i njegovih fundamentalnih prava. Đekić je nazvao neobjašnjivim licemjerjem to što prema Ustavu RH svako ljudsko biće ima pravo na život, a nerođeni nemaju to pravo, iako se priznaje da život počinje začećem, pa su stoga nerođeni

diskriminirani kao pravni objekt, namjesto statusa subjekta koji bi im trebao pripasti. Tako je ustvrdio da priznavanje znanstvene činjenice početka ljudskog života začecem mora rezultirati zaštitom tog života jer ako se odmaknemo od te jedine sigurne točke onda možemo uzeti tisuću različitih gledišta oko toga kada čovjek dobiva pravo na život, a oko kojih se ne moramo složiti. Đekić je zatim naveo i napao nekolicinu argumenata koji za cilj imaju odreći plodu trudnoće pravo na život, barem do 24., tj. 25. tjedna trudnoće. Pa je tako argumentu iz ovisnosti suprotstavio primjer starih i nemoćnih koji pate od Alzheimerove bolesti i nisu u stanju preživjeti bez tuđe pomoći, ali ipak im ne uskrađujemo pravo na život. Argumentu iz osobnosti suprotstavio je primjer ljudi u komi, koji s manjkom moždanih funkcija vegetiraju, a argumentu iz fizičkog oblika tretman ljudi s različitim deformacijama. Zatim jer rekao kako mozak embrija počinje funkcionirati u 5. tjednu i usporedio to s najčešćim prekidima trudnoće koji se odvijaju od 6. do 9. tjedna, kada je, prema Đekiću, čovjek već razvijen, te kako je pobačaj ubojstvo jer nakupina stanica ne može umrijeti, to može samo čovjek. Ukratko, posljednje tri tvrdnje u potpunosti su nepotkrijepljene biologijom, dapače, one o razvijenosti čovjeka nakon 5. tjedna trudnoće mogu se opovrgnuti analizom prenatalnih razvojnih faza koje ju ni na koji način ne podupiru, a tvrdnja o tome da je nemoguće ubiti stanice fenomenom nekroze, tj. staničnom smrću koja nastaje uslijed bolesti ili ozljeda, mimo toga stanice umiru prirodnom smrću procesima apoptoze i autofagije. Sama definicija smrti je prestanak života; nepovratno prekidanje životne aktivnosti organizma (biljke, životinje, čovjeka), tj. prestanak postojanja jedinice kao zasebnoga živog sustava, dok je jedinka osnovna organizacijsko-funkcionalna autonomna biološka cjelina i osnovni oblik postojanja pripadnika svih vrsta živih bića – što uključuje stanice i ostale organizme koji ne pripadaju vrsti *homo sapiens sapiens*. Međutim, ako bismo i pristali na to da je čovjek *gotov* nakon 5 tjedana trudnoće, mogli bismo se zapitati odakle odjednom ta fokusiranost na aktualitet, jer, kao što ćemo vidjeti kod profesora Mitrikeskog, potencijalni ljudi i ljudi u razvoju također bi trebali imati jednaka prava, budući da je i sama krilatica *pro-life* pokreta tvrdnja kako život počinje začecem. Kada bismo život zaista trebali čuvati od začeca, onda bismo morali postaviti

pregršt presedana u medicinskoj kontroli oplodjenih jajnih stanica prilikom njihovog pokušaja implantiranja u stijenku maternice, jer 2/3 svih oplodjenih jajnih stanica prirodno je terminirano nakon prvog tjedna trudnoće zbog neuspješnog implantiranja. Je li naša moralna odgovornost prema tom ogromnom broju izgubljenih osoba išta manja uslijed činjenice da se radi o prirodnom procesu? Ne može biti. Ipak, na primjeru nedavno donesenih (2019.) anti-abortivnih zakona, tj. zakona koji zabranjuju i tzv. pobačaje od trenutka kucanja srca, u konzervativnim državama na jugu SAD-a (Georgia, Kentucky, Mississippi, Missouri, Ohio i Louisiana; jedina iznimka je Alabama u kojoj je pobačaj zabranjen od samog početka trudnoće), možemo vidjeti da onaj život koji počinje začecem ipak nije sasvim jednak životu koji počinje prvim otkucajem srca, kao i u nevoljkosti *pro-lifera* da zigote i predembrijalne faze razvoja ploda trudnoće zovu djecom, upravo zbog posvemašnjeg manjka poznatih karakteristika, od kojih neke, one formativno-fiziološke, nalazimo u kasnijim fazama razvoja tog ploda.

Počevši od prve kontroverze, ona se može razriješiti na više načina. Dva oprečna načina bila bi ili negirati ljudskost zigote, embrija, tj. fetusa, ili prihvatiti njihovu ljudskost, ali tražiti dopunu Ustava. Oba prijedloga sa sobom nose određene probleme unutar zadane vizure. Prvi se oslanja na konceptualizaciju čovjeka koja više slijedi liniju tradicionalne karakterizacije kroz mrežu njegovih društvenih odnosa, kognitivnih, emotivno-afektivnih i voljnih svojstava, ili već spomenute osobnosti, svijesti ili samosvijesti. Svojstava koje u određenoj mjeri svi odrasli ljudi, pa i djeca nakon prvih par godina života, ispoljavaju. Zigote, embriji, pa ni fetusi sve do kasne trudnoće, ne ispunjavaju nijedan od tih specifičnih uvjeta. Problem je, naravno, što primjerice ni novorođenčad ne ispunjava mnoge od tih kriterija, iako posjeduje minimalne razine svijesti i osjeća bol, tj. pokazuje emotivne, afektivne i voljne reakcije. Drugi se način oslanja na suvremeno dostupnu biološku karakterizaciju čovjeka kao vrste pomoću njegove genetske strukture koja ga razlikuje od svih ostalih vrsta. Time bi tek formirajući plod i za vrijeme svojeg postojanja kao jedne jedine stanice bio prihvaćen za čovjeka. Pravo pitanje je ipak zašto smatramo neželjenim različite aktivnosti koje mogu naštetiti čovjeku, poput povrede ili ubojstva. Jesu li ta djela loša zato što štete čovjeku kao nositelju određenog genetskog obrasca, tj. je li

antropocentrički specizam vrhovni moralni kriterij i imperativ, ili smatramo ta djela lošima jer čovjek (pa i slični organizmi koji doživljavaju bol i sposobni su patiti) osjeća averziju spram tih djela i njihovih učinaka jer želi očuvati samoga sebe i svoja prava, želi živjeti (i to dobro živjeti), a boji se umrijeti. Opet, plod trudnoće u procesu svojeg razvitka nije ni u jednom od tih stanja jer ne posjeduje mentalna ni psihička stanja zbog manjka bioloških struktura koje bi organizmu *homo sapiensa* na tom stadiju to omogućavale. Legalnost i ustavnost pobačaja u takvoj situaciji mogla bi se održati amandmanskom intervencijom koja bi dodatno kvalificirala ljudski život koji je nositelj prava kao rođeni ljudski život, tj. ljudski život u koji je primio prve stimulanse vanjskog svijeta i može osjećati bol, pa zato imati interes spram očuvanja svoje dobrobiti.

To sadržava odgovor na bojazan koju je Đekić istaknuo, bojazan da će odmicanje priznavanja svih ljudskih prava od trenutka začeca rezultirati nekontroliranim kaosom pri arbitrarnom nabadanju točke u kojoj nekome pridajemo ljudskost. Sama ideja da je ljudskost, tj. pripadnost našoj vrsti, temeljna karakteristika koja nekoga čini nosiocem prava i moralnih obzira pripada prošlosti u kojoj smo pretpostavljali da smo mi jedini koji baštinimo ona psihička svojstva koja nas ustvari čine međusobnim moralnim objektima. Netko ne mora biti moralni subjekt da bi bio moralni objekt, tj. ne mora moći birati hoće li ili neće naštetiti nekome tko može doživjeti ili koncipirati tu štetu. Kriterij moralnog uvažavanja trebala bi nam biti mogućnost pretpostavljenog moralnog objekta za patnjom, tj. obrnuto: njegov interes za očuvanjem svoje dobrobiti. Đekić je s pravom kritizirao nesposobnost samostalnog preživljavanja i razlike u obličju od očekivanih parametara normalnog čovjeka, jer to ne mogu služiti kao razlozi uspostave moralnog obzira. Ali argument osobnosti nije tako laka meta. ***** Pod pretpostavkom postojeće osobnosti fetusa, embrija, pa čak i zigote, tj. postojeće svijesti i voljnog interesa za vlastito očuvanje, pobačaj bi bio ravan ubojstvu i trebalo bi ga, u kontekstima gdje trudnoća ne predstavlja rizik za majku, potpuno zabraniti, štogod tko mislio o tome; ali bi uz to trebalo i osigurati društveno-pravne mehanizme adekvatnog zbrinjavanja i posvajanja tih, od svojih obitelji neželjenih i nepobačenih. Ali sva razlika nalazi se u tom manjku osobnosti.

Tako je i *brain-dead* osoba osoba samo po nazivu i sjećanju, kao što su to i potpuno mrtve osobe. Onog trenutka kada organizam nepovratno gubi svoj kapacitet doživljavanja vlastite dobrobiti, pa i štete, taj organizam prestaje biti osoba, bio on ljudski ili ne-ljudski.

Genetska jedinstvenost može nas jedino definirati biološki kao organizam vrste *homo sapiens sapiens* ili ljudsko biće, a ne kao osobu. Genetska struktura može uvjetovati pojavu i razvoj određenih tendencija i dispozicija u budućoj osobi, ali ona ne čini osobu. Ako je udžbenička definicija osobe biće s izvjesnim kapacitetima i atributima kao što su svijest i samosvijest, razum, vlastita volja i pamćenje, te je dio kulturno utemeljenog oblika društvenih odnosa poput srodstva, vlasništva nad imovinom ili pravne odgovornosti ^{10,11,12,13}, zigotu, embrij i fetus ne možemo nazvati osobom jer ne zadovoljava nijedan od ovih atributa. Kada bi se ovdje davao protuargument *brain-dead* ljudi, jasno možemo zaključiti da su oni za vrijeme svog svjesnog života stekli većinu, ako ne i sve te atribute potrebne za zadovoljavanje definicije osobe, no kada mozak gubi funkciju i ona odlazi u one primitivne oblike, gubi se sav razum, svijest, samosvijest i na kraju krajeva volja i pamćenje tog ljudskog bića te on kao osoba postaje sjećanje i gubi taj naziv. Ostali atributi, osim srodstva, zakonske su činjenice koje se rješavaju pravnim postupcima i mogu se prenijeti na drugu osobu, a prestaju smrću. Iako su ti atributi ovisni o zakonima, oni su i dalje jedinstveni ljudima. Kada sagledamo pojam srodstva, genetski materijal možemo dijeliti i s mrtvim čovjekom, s ljudskim fetusom u razvoju, s komatoznim ljudskim bićem, ali i živim ili rođenim ljudskim bićem što srodstvu kao

---

¹⁰ -"Personhood - Anthropology - Oxford Bibliographies - obo".

www.oxfordbibliographies.com.

¹¹ De Craemer, Willy. "A Cross-Cultural Perspective on Personhood." *The Milbank Memorial Fund Quarterly. Health and Society*, vol. 61, no. 1, 1983, pp. 19–34.

¹² Christian Smith. 2003. *Moral, Believing Animals: Human Personhood and Culture*. Oxford University Press

¹³ Carrithers, Michael, Steven Collins, and Steven Lukes, eds. 1985. *The category of the person: Anthropology, philosophy, history*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

atributu ne daje jedinstvenost, dakle može se odbaciti jer činjenica jest da sva živa, ali i mrtva bića (uključujući biljke i životinje), dijele genetski materijal, dakle srodnost s nekim/nečim. Gore navedenu definiciju osobe konačno i podržava definicija osobnosti (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje) „osobnost je ukupnost obilježja i ponašanja pojedinca kojima se razlikuje od ostalih pojedinaca” i napomena pojašnjava „osobnost je više ili manje stabilna i trajna organizacija karaktera, temperamenta, intelekta i fizičke konstitucije neke osobe koja opisuje jedinstven način prilagodbe toga pojedinca okolini. Iskazuje se stilom života ili načinom na koji se osoba ponaša, razmišlja i osjeća.” što se može pripisati isključivo rođenim bićima s razvijenim višim kognitivnim funkcijama.

pozitivna linija Đekićevog izlaganja definitivno je zagovaranje zaštite majčinstva u svim njenim stadijima, što ide prema razrješenju kritike upućene *pro-life* akterima spram manjka njihove brige za rođenu djecu i ljude koji tu djecu rađaju i koji iz te djece izrastaju. Đekić je naglasio kako je potrebno financijski pomagati trudnicama i roditeljima, a također i državnom pomoći zaštititi udarac na životni standard koji obitelji s više djece često proživljavaju; njegov konkretan prijedlog bio je osiguravanje takvim obiteljima veće plaće. Takav je prijedlog u realnom sektoru poprilično nerealan, ali određenim državnim mehanizmima mogao bi se namaknuti novac koji bi se potom distribuirao takvim obiteljima, sukladno njihovim potrebama. Đekić se također izjasnio protiv kriminalizacije pobačaja u slučajevima životne opasnosti po majku jer se tada radi o spašavanju života. Nejasno je samo na kojim osnovama opravdati, ako se nađemo u situaciji da samo jedno, tj. majka ili plod, mogu preživjeti, zašto smo odabrali baš majku i na koji način u toj prilici možemo umanjiti neotuđivo i apsolutno ljudsko pravo nerođenog djeteta na život.

Još jedna stvar na koju se vrijedi osvrnuti je Đekićev odgovor na jedno od pitanja publike, prilikom kojeg je konstatirao da su ilegalni pobačaji učinjeni nakon njegove kriminalizacije u Irskoj i Poljskoj imali nisku stopu smrtnosti majki; koristeći taj primjer protiv argumenta da bi zabrana pobačaja na zahtjev žene gurnula u veće nesigurnosti DIY-metoda i nereguliranosti crnog tržišta. Iako je tehnički točno da je razina mortaliteta žena koje su ilegalno pobacile u Poljskoj i Irskoj razmjerno niska, kada se eksplicira ono

što je prešućeno, tada to više ni na koji način ne govori u prilog zabrani pobačaja – znači li *niska* smrtnost žena u slučajevima zabrane pobačaja (procjena 4,7% - 13,2%¹⁴, dakle minimalno 4700 od 100 000 žena) da je to bolja opcija nego smrtnost kod pobačaja izvedenih na siguran način koja iznosi 0,006%⁷¹⁵ (0,6 žena od 100 000)? I zašto se ne spominje smrtnost žene kod poroda, koja u Hrvatskoj iznosi 8 od 100 000⁸¹⁶ (0,008%) što je **14 puta** veća smrtnost od pobačaja izvedenog na siguran način. Nadalje, kao samo jedan od razloga prešućivanja komplikacija sa ilegalnim pobačajem u Irskoj možemo navesti i zatvorsku kaznu od 14 godina za ženu (ako preživi) i jednaku kaznu za liječnika ili nekog drugog sudionika u izvođenju pobačaja. Naime, obje države uglavnom izvoze svoju potražnju za pobačajem – irske žene odlaze u Ujedinjeno Kraljevstvo, a poljske u Ukrajinu. Važno je napomenuti i da je 18. rujna 2018. izglasana promjena zakona i sada je u Irskoj legalan pobačaj na zahtjev žene do 12 tjedana trudnoće, ali i kasnije ako je ženin život u opasnosti, što uključuje rizik od samoubojstva. Zabilježeno je da je u prva dva mjeseca 2019. pobačaj u UK i dalje tražilo 85 Irkinja, dok je 2018. taj broj u prva dva mjeseca bio 157, no napomenimo da je već prvi dan od stupanja novog zakona na snagu (1. siječnja 2019.), pobačaj u Irskoj zatražilo 20 žena. Ova zabrana pobačaja očito nije smanjivala broj pobačaja već samo promijenila lokaciju i sigurnost zahvata. Ilegalne klinike za pobačaj dobro su opremljene i mnogo sigurnije u usporedbi s prosjekom u nerazvijenim zemljama, u najvećoj mjeri zbog toga što je pobačaj u Poljskoj bio legalan do 1997.¹⁷, pa su i mnogi liječnici koji su ranije izvršavali pobačaje to

---

¹⁴ Say L, Chou D, Gemmill A, Tunçalp Ö, Moller AB, Daniels J, Gülmezoglu AM, Temmerman M, Alkema L. Global causes of maternal death: a WHO systematic analysis. *Lancet Glob Health*.

¹⁵ The comparative safety of legal induced abortion and childbirth in the United States. [Obstet Gynecol. 2012]

¹⁶ WHO, UNICEF, UNFPA, World Bank Group, and the United Nations Population Division. Trends in Maternal Mortality: 1990 to 2015. Geneva, World Health Organization, 2015: Maternal mortality ratio (modeled estimate, per 100,000 live births)

¹⁷ Hussein J., Cottingham J., Nowicka W., Kismodi E. "Abortion in Poland: politics, progression and regression", *Reproductive Health Matters: an*

nastavili činiti u tajnosti. Kao dodatak toj mogućnosti putovanja u susjedne države i, u slučaju Poljske, sigurnih ilegalnih postupaka, treba istaknuti da obje države na svom tlu osiguravaju svojim ženama visoko kvalitetnu i besplatnu njegu nakon izvršenog pobačaja¹⁸ što također doprinosi niskom mortalitetu, za razliku od žena u drugim državama, posebice afričkim. Općenito, zabrana pobačaja najviše pogađa siromašne žene, a pogotovo siromašne žene u nerazvijenim državama¹⁹.

Kao posljednju notu na Đikićevo izlaganje valja dodati još i potpuni izostanak ikakvih ljudskih moralnih obzira prema položaju onih koje bi u situaciji koju on zagovara neželjenu trudnoću trebale iznijeti. On je, kao pravnik, propustio spomenuti da bi se u dotičnoj situaciji radilo, prema Rimskom statutu Međunarodnog kaznenog suda, čijim se navedenim statutom koristi i u Uredu UN-a za prevenciju genocida i odgovornost na zaštitu, a s kojim Hrvatska ima potpisan Ustavni Zakon o suradnji (NN 32/96), o prisilnoj trudnoći i rađanju, ozakonjenom zločinu protiv čovječnosti, koji je svrstan pod istu kategoriju sa silovanjem, prisilnom prostitucijom, prisilnom sterilizacijom i dr.²⁰

Posljednji izlagač bio je prof. Petar Tomev Mitrikeski, koji je poduzeo ispitati filozofsku osnovu u negiranju osobnosti nerođene djece. Profesor je započeo isticanjem da, iako je on protiv pobačaja, (a kasnije je dodao da, kada bi bio u prilici glasati za njegovu zabranu, to bi i učinio) jer smatra to moralno pogrešnim, ipak poštuje trenutni civilni zakon koji pobačaj dopušta i smatra da svatko ima slobodnu volju kojom može birati odluke koje će

---

international journal on sexual and reproductive health and rights, vol. 26 (2008), no. 52, pp. 11-14., URL:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09688080.2018.1467361>

¹⁸ Joyce, A. (2010) "Yes, Legalizing Abortion Does Save Women's Lives", *Abortion Rights Coalition of Canada*, URL: <http://www.arcc-cdac.ca/action/legalizing-abortion-saves-lives.html>

¹⁹ Guillaume A., Rossier C. "Abortion Around the World. An Overview of Legislation, Measures, Trends, and Consequences", *Population*, vol. 73 (2018), no. 2. pp 217-306.

²⁰ <https://www.un.org/en/genocideprevention/crimes-against-humanity.shtml>

donositi i sprovoditi u djelo, ali da stoga mora snositi i odgovornost za posljedice svojih odluka. Nejasno je kako netko tko vjeruje u suvremeni genocid nad najranjivijim slojem društva, najugroženijom manjinom, prizivajući se pritom na apsolutne iznose pobačaja na nacionalnoj ili globalnoj razini, ima takav nekategoričan stav o pravu na pobačaj, ako prihvatimo da ostala predmnijevana društvena zla ne bismo gledali skrštenih ruku samo zato što ih zakon ovlašćuje. Ili bismo? Bismo li žmirili na zakonom sankcioniranu pljačku? Zakonom sankcionirana izrabljivanja? Ubojstva? Doduše, većina ljudi oduvijek je nijemo i šutke prihvaćala društvenu nepravdu, a čini to i dalje dok god se ta nepravda nalazi na udaljenosti koja je neugodna, ali u dovoljno prihvatljivoj mjeri. Kako bilo, ponavljamo, kada bi zigote, embriji i fetusi bili osobe sposobne za doživljavanje boli i patnje, svjesne sebe i svoje okoline, ništa ne bi bilo apsurdnije od poštivanja zakona koji dopušta njihovo ubojstvo, pogotovo ako postoje alternative za njihov život. Ali oni to nisu, što i većina *pro-life* aktivista i pasivnih odobratelja vjerojatno donekle naslućuje, jer inače bi ih njihovo bizarno strpljenje u očima krajnjeg moralnog zakonodavca zasigurno činilo suučesnicima u tom zločinu protiv života – jednako tako kao što dobar dio njih trenutno odobravanje različitih praksi, ideja i odluka čini suučesnicima u zločinu protiv života rođenih koji žive u uvjetima koji nisu dostojni ideje onog istog moralnog zakonodavca.

Nakon toga profesor Mitrikeski pozvao se na jedan aspekt motivacije iza ključnog presedana u borbi za reproduktivna prava žena, slučaj Roe protiv Wadea iz 1973. Taj aspekt tiče se razlikovanja između potencijalnih i aktualnih osoba²¹. Na osnovu tog razlikovanja, primat je postavljen na aktualne osobe, tj. jednostavno rečeno osobe, a potencijalne osobe, tj. organizme koji mogu biti osobe, ali još uvijek to nisu, nisu prihvaćene kao osobe, najviše iz razloga što se ne može točno odrediti kada nešto postaje osoba. Prof. Mitrikeski zatim je napao tu distinkciju navođenjem da genetski materijal u zigoti nosi sav potencijal budućeg razvoja,

---

²¹ "Summary of Roe vs. Wade and other key abortion cases", *Pro-life Activities*, URL: <http://www.usccb.org/issues-and-action/human-life-and-dignity/abortion/upload/Summary-of-Roe-v-Wade-and-Other-Key-Abortion-Cases.pdf>

pa stoga razlikovanje potencijalnosti od aktualnosti ne drži vodu jer je na biološkoj razini razjašnjeno da imamo biće na razini jedne jedine stanice koja sadrži sav potencijal da se to biće razvije. Vrijeme koje protječe između toga je nevažno, iako zagovaratelji abortusa kažu da unutar određenog vremena zigota ili embrij ili fetus nisu svjesni pa zato nemaju interes za očuvanjem vlastitog života, jer kad god prekinemo taj lanac života ubili smo osobu (iako je možda znakovito da zigotu ne zove djetetom jer je stanica ili nakupina stanica, ali ju ipak uspijeva prozvati osobom, isključivo na temelju genetske jedinstvenosti). Pred kraj svog izlaganja prof. je naveo članak medicinskih etičara iz Australije o tome da prateći određenu definiciju osobnosti i fetusa kao samo potencijalne osobe, slijedi da i novorođenče može biti ubijeno u postupku tzv. post-natalnog abortusa. Autori su ostavili otvorenim do kojeg trenutka je rođeno dijete tek potencijalno osoba, a kada ono postaje aktualna osoba i nositelj prava na život. Taj trenutak je dogovoran, a prije njega je moguće da dijete ubijemo jer ono nije svjesno da će mu biti nanešena šteta lišavanjem njegova života.

Prije svega, sama ideja da biologija kao jedna prirodosnanstvena empirijska disciplina koja se bavi živim organizmima kao takvima uopće može biti arbitar različitih pitanja o osobnosti, koja nije biološka kategorija, trebala bi biti sumnjiva. Prof. Mitrikeski postavio je definiciju osobe, iz perspektive zagovaratelja abortusa, kao čovjeka koji može samostalno opstati, a zatim je tu definiciju krenuo kritizirati na uobičajeni način: navođenjem primjera novorođenčadi, teških bolesnika, starih i bespomoćnih, itd. Ali vidjeli smo da osobu ne moramo definirati tako, pa da čak niti osobnost ne mora biti glavni kriterij moralnog uvažavanja, tj. uvažavanja nečijih interesa. Osobu možemo široko i neprecizno odrediti kao rezultat organizma koji je svjestan svoje okoline i sebe, a uz to pamti događaje iz svoje okoline i vlastita stanja. Takve osobe ne nastaju odjednom, već su funkcija razvoja tog organizma, a njihov nužni uvjet su neurofiziološke strukture koje organizmu omogućuju i proizvode kognitivne i ostale potrebne kapacitete i aktivnosti. Ali za uvažavanje interesa dovoljno je prihvatiti mogućnost doživljavanja boli ili patnje, pa stoga osobnost nije nužni uvjet priznavanja moralnog statusa. Mogli bismo reći da, teoretski, osobnost nije ni dovoljan uvjet tog priznavanja jer možemo zamisliti subjekte koji

bi bili svjesni svoje okoline i sebe samih kroz dulje periode vremena, a bez da osjećaju interes spram vlastite dobrobiti jer nemaju kapacitet za percepciju boli i doživljavanje patnje.

No čak i da prihvatimo da su osobe nositelji moralnog statusa, tj. da je osobnost dovoljan uvjet za pripisivanje istog, iz toga ne slijedi i da je potencijalna osobnost jednako tako dovoljan uvjet za to. Jer potencijalna osoba, tj. mogućnost nečega za razvoj osobnosti, ne postoji samo kod aktualnih, živih organizama; ona također postoji i kod potencijalnih, možda tek u budućnosti živih organizama. Stoga je npr. i moj nezačeti sin jedna potencijalna osoba, a zasigurno nećemo reći da priznajemo pravo na život nezačete djece jer bi to bilo istovjetno priznavanju postojanja te djece na neki način, kao i prisiljavanju njihovih potencijalnih roditelja da ih začnu – od čega nijedno ne izgleda kao poželjna pozicija. Ovdje se pak misli na aktualne organizme s potencijalnom osobnošću, ali ako je osobnost kriterij moralne obzirnosti i prava, onda potencijalna osobnost potencijalnog organizma ne čini razliku spram potencijalne osobnosti aktualnog organizma jer ni jedno ni drugo ustvari nisu primjeri osobnosti, nego samo mogućnosti osobnosti u budućnosti. Mimo toga, sam argument iz potencijalnosti, u ovom obliku, nije dovoljan za uspostavu moralnog statusa. Iako je točno da potencijalna opasnost po postojeće moralne subjekte ili objekte sa sobom nosi preporuke obzirnosti, a možda i dužnost izbjegavanja te opasnosti, pa i odgovornost za njeno zanemarivanje – isto ne vrijedi za potencijalne moralne subjekte ili objekte. Npr. ako imamo naselje u čijoj blizini gradimo branu koja bi mogla dovesti do suše na njihovom području zbog presušivanja vodene površine koja im služi za navodnjavanje i temperaturnu regulaciju, iako nemamo dovoljno informacija hoće li ili neće do presušivanja doći, tj. vjerujemo da je vjerojatnost i jednog i drugog događaja 50%, onda naše kockanje s gradnjom te brane povlači i našu moralnu odgovornost za stanovnike tog naselja. Jer potencijalna šteta tim postupkom može postati stvarna šteta tim ljudima koji su sposobni iskušavati rezultate te štete. Ali isto ne vrijedi u slučaju zigote, embrija ili fetusa. Jer dok u prvom slučaju imamo vezu između potencijalne štete i stvarnih osoba s vlastitim interesima, u drugom imamo potencijalnu štetu koja bi kao šteta mogla nastupiti tek nakon što se potencijalne osobe sa potencijalnim

vlastitim interesima aktualiziraju kao osobe. Vraćajući se na profesorov primjer s novorođenčetom stvari poprimaju jasnoću: trenutak njegovog zaprimanja osobnosti može biti ostavljen neodređenim, iako će naginjati prvoj godini života. Ali trenutak njegovog postizanja prava na život i prava na zaštitu od zlostavljanja je trenutak u kojem to novorođenče postaje sposobno osjećati bol i težiti njenom izbjegavanju, a taj trenutak nipošto ne možemo nazvati dogovornim. To je trenutak rođenja, tj. trenutak kada se dijete budi iz svog prednatalnog sna.

Zaključit ćemo: ako pobačaj u određenom kontekstu nije moralni problem (a taj kontekst je u svakom slučaju vrijeme prije trećeg tromjesečja), onda ga se bez problema može, metaforički, promatrati i afirmirati i kao kontracepcijsko sredstvo (iako na semantičkoj razini kontracepcija treba spriječiti začeće, ali razumije se da se kontracepcija ovdje shvaća šire, kao postupak koji sprječava neželjenu trudnoću). Razlog tome je manjak postojanja moralnog subjekta ili objekta u takvom fetusu, embriju ili zigoti, koji bi služio za priznavanje pravne subjektivnosti.

U svakom slučaju, lajtmotiv čitave tribine bila je ideja da život počinje začetom, te je stoga pobačaj, koji predstavlja prekid već započetog životnog procesa, ravan ubojstvu i treba se kriminalizirati (čak i u slučaju silovanja i drugim krajnjim situacijama), bez ikakve refleksije i obzira za sve društvene reperkusije koje bi to imalo na mikrorazini i makrorazini.

Radi obuhvata čitavog događaja bitno je spomenuti dva povezana motiva s početka i kraja tribine. Naime, u uvodu je moderator pričao o tome kako treba poštovati razlike u uvjerenjima i pravo na slobodu govora te poticati slobodnu diskusiju i neslaganje, da bi na kraju posljednjeg predavanja bilo ostavljeno vremena za svega tri pitanja iz publike, uz opširne i čak s pitanjem nepovezane odgovore onih kojima je pitanje upućeno i nadovezivanje onih kojima pitanja nisu bila upućena (moderator i ostali predavači).

Ipak, teško da bi se postavilo još mnogo pitanja, sve i da je to bilo omogućeno. Ili je možda bolje reći: teško da bi više ljudi postavilo pitanje. Prateći tribinu i atmosferu unutar prostorije, sav spokoj i smirenost publike, ali ipak bez ikakvog izostanka pažnje i fokusa na ono što se prikazuje ili govori, čak i dosta površnom promatraču nemoguće je oteti se dojmu da se radi o ljudima koji

se nalaze na istoj valnoj duljini s predavačima te kojima stoga daljnje elaboracije i polemiziranje u obliku diskusije ne bi bile od velikog značaja.

**Dario Pavičić,
Karlo Mikić,
Dora Kralj**